

Список использованных источников

1. Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового Завета. – М.: РБО, 2002. – 1337 с.
2. Метерлинк Морис. Жизнь термитов; Жизнь пчёл / Морис Метерлинк; [пер. фр. Н. Минский, В. Нугатов]. – М.: ЭКСМО – Пресс, 2002. – 399 с. – (Антология мудрости).
3. Зеринг Л. Метерлинк как философ и поэт / Л. Зеринг; [пер. с нем. М. Кадыш]. – М.: Современные проблемы, 1908. – 139 с.
4. Метерлинк Морис. Полное собрание сочинений: в 6 т. / Морис Метерлинк; [пер. А. Кайранского, В. Ореховой; 2-е изд.]. – М.: Изд. В. М. Саблина, 1903–1911. Т.4: Сокровенный храм. Жизнь пчёл. – 1910. – 359 с.
5. Утопия и утопическое мышление: антология зарубеж. лит. / [сост., общ. ред. и предисл. В. А. Чаликовой]. – М.: Прогресс, 1991. – 405 с.
6. Чадаева А. «Эдемская память» [Электронный ресурс] / А. Чадаева // Культура. Цветы в стиле модерн. – Режим доступа: <http://www.istina.religare.ru/material1287/html/>. («Ииж» №5/05, 4/06).

References

1. Bibliya. Knigi svyashchennogo pisanija Vethogo i Novogo Zaveta. – M.: RBO, 2002. – 1337 s.
2. Maeterlinck M. Zhynzn termitov. Zhynzn pchyl. / Maeterlinck Moris. – M.: EKSMO–Press, 2002. – 399 s.
3. Zering L. Maeterlinck kak filosof i poet / L. Zering. – M.: Sovremennye problem, 1908. – 139 s.
4. Maeterlinck Moris. Polnoye sobraniye sochineniy: v 6 t. / Maeterlinck Moris. – M.: Izd. V. M. Sablina, 1903–1911. T.4: Sokrovenny hram. – 1910. – 359 s.
5. Utopiya i utopscheskoye myshlenie: antologiya zarub. lit. – M.: Progress, 1991. – 405 s.
6. Chadayeva A. «Edemskaya pamyat» [Elektronny resurs] / A. Chadayeva // Kultura. Cvety v stile modern. // <http://www.istina.religare.ru/material1287/html/>. («Ииж» №5/05, 4/06).

Chernigova T. L., National Farmaceutiv University (Ukraine, Kharkiv), tatyanchernigova@yandex.ua

Anthropological senses of «natural philosophy» of M. Maeterlinck

The author shows that the logic of Maeterlinck's life philosophy can be clearly seen in his general evolution of a playwright and philosopher: he moves from defining the inner tragedy and mystic basis of the being to ethic conclusions, to the preaching of the mystic moral when the tragedy of a destiny is came over the wisdom that is put in a man and is perfected endlessly.

The analysis of Maeterlinck's «natural philosophy» as a way to comprehend philosophical–anthropological ideas is a cognitive scheme that can be applied to the comparison of the nature and society: it is the philosophical and social anthropology at the same time; a man follows the way of the nature. There are Christian senses in many Maeterlinck's works: features of the famous characters of The Holy Scriptures are guessed in heroes of his plays, biblical allegories are symbolically represented in the plots of his works.

Keywords: symbolism, evolution, the tragic, the mystical, death, silence, soul, love, the beautiful, the religious, fate, wisdom, God.

Чернігова Т. Л., старший викладач, Національний фармацевтичний університет (Україна, Харків), tatyanchernigova@yandex.ua

Антропологічні смисли «натурфілософії» М. Метерлінка

Показано, що у цілому в еволюції Метерлінка, драматурга і філософа, явно проступає логіка його життєвої філософії: він йде від визначення внутрішнього трагізму і містичної основи буття до етичних висновків, до проповіді містичної моралі, коли трагізм долі долається вкладеною в людину мудрістю, що нескінченно вдосконалюється.

Здійснено філософсько–культурологічний аналіз засад творчості Метерлінка, в еволюції яких, виражаючи еволюційний розвиток духовного світу мистця, провідною тенденцією було посилення значущості оптимістично–моральної компоненти, з одного боку, й «нароцування» (або вивільнення) аксіологічного потенціалу його прихованої релігійності, – з іншого. Обґрунтовано, що у складній образно–символічній системі Метерлінка домінує діалектика естетичної категорії «трагічного» і рельєфно розгортається категорія «прекрасного» (але найбільш яскраво – у «натурфілософських» трактатах, в яких подано філософсько–антропологічну позицію мистця).

Ключові слова: символізм, еволюція, душа, смерть, трагічне, мовчання, прекрасне, Бог, любов, містичне, релігійність, доля, мудрість.

* * *

УДК 18:165.1

Пасічник І. Я., кандидат філософських наук, асистент кафедри теорії та історії культури, Львівський національний університет ім. Івана Франка (Україна, Львів), pasitschnyk@gmail.com

ЕСТЕТИКА ЯК «GNOSEOLOGIA INFERIOR»: ПРОБЛЕМА ЗДАТНОСТІ ПІЗНАННЯ У ВОЛЬФА ТА БАУМГАРТЕНА

Висвітлюється проблема естетики як теорії пізнання, йдеться про первісний проект естетики Баумгартена. Баумгартенова естетика задумувалася як наука про чуттєве пізнання й не є редукованою до теорії краси та мистецтва. Естетика постала як переосмислення Вольфової теорії нижчої та вищої частин здатності пізнання. Баумгартен розглядає чуттєву здатність пізнання як рівнозначну з інтелектуальною, а не підпорядковану їй. Йдеться про два способи сприйняття, кожний з яких має свою особливість й не може бути замінений іншим. Тому Баумгартен говорить про нижчу і вищу здатності – а не про нижчу і вищу частини здатності – людського пізнання. Первісний проект естетики був задуманий як довершення здатності людського пізнання загалом. Логіка як наука до вдосконалення інтелектуального пізнання мала бути доповненою естетикою як наукою про вдосконалення чуттєвого пізнання. Й у цьому сенсі естетику Баумгартен називав також *gnoseologia inferior*.

Ключові слова: Александер Готліб Баумгартен, Крістіан Вольф, естетика, теорія пізнання, чуттєве пізнання, екстенсивна ясність, інтенсивна ясність.

1. Вступ: Aesthetica ex theoria cognitionis

Естетику зазвичай розглядають як дисципліну, яка займається проблемами краси та мистецтва. Тому вираз *естетично* використовують переважно у якості синоніма до *красиво* чи *мистецько*. Проте поняття *естетика* первісно не було призначенням для позначення ані теорії краси, ані теорії мистецтва. Естетика постала в середині 18 ст. через Александра Готліба Баумгартена (1714–1762) й означала передусім науку про чуттєве пізнання. Особливо вдало ця теза висловлена Гансом Адлером: «те, що підсумовується під іменем «естетики», в середині 18 ст. жодним чином не є редукованим до «вчення про мистецтво» чи «вчення про красу». Естетика є вчення вченням про *aistheta*, не більше, але передусім не менше» [1, s. 25] (пор. також у Петрі Бар [2, s. 12], Ебергарда Орландта [13, s. 259], Клеменса Швайгера [15, s. 44]). Власне, вже саме слово *естетика* свідчить про те, що його вигадали саме для позначення вчення, яке спрямоване на чуття: слово *aesthetica* утворене від грецьких *αἰσθητικὴ* і *αἴσθησις*, які в даному разі співвідносились із латинськими *sentio* і *sensus* (пор. у Сольмса [18, s. 98]). Традиційне тлумачення естетики як науки про красу та мистецтво значною мірою отримало свій поштовх від Георга Фрідріха Маєра (1718–1777), який інтерпретував Баумгартенову естетику як теорію красивих наук та мистецтв. Й у своєму подальшому розвитку поняття естетики набуло стількох значень, як, можливо, жодне інше. Це призвело до того, що сьогодні основна проблема естетики полягає в ідентифікації її предмета. Як наслідок на перший план вийшло питання про те, якою естетика була задумана первісно. Інтерес до автентичного проекту Баумгартенової естетики (зокрема його концепції естетичного та логічного пізнання) посилюється в кінці 20 ст., а особливо на початку 21 ст. Намагання актуалізувати цей проект вилилося поміж іншого в ряд інтерпретацій естетики як вчення про *чуттєвість* (найбільш оригінальні інтерпретації належать Гансу Рудольфу Швайцеру [16; 17], Вольфгангу Вельшу [19; 20; 21], Герноту Бьоме [7], Штефену В. Гросу [9; 10]). Й першою необхідною

сходинкою у наближенні як до Баумгартенової естетики, так і до розуміння її сучасних інтерпретацій, є аналіз проблеми здатності пізнання у Крістіана Вольфа та її переосмислення Баумгартеном.

2. Вольф: *Facultatis cognoscendi pars inferior et pars superior*

Крістіан Вольф поділяв здатність людського пізнання на дві частини – нижчу і вищу. Такий поділ ґрунтується на концепції ступенів пізнання Готфріда Вільгельма Ляйбніца, викладеній у тексті «*Meditationes de Cognitione, Veritate et Ideis*», згідно з якою пізнання неперервно рухається від темного до більш ясного і чіткого, що Ляйбніц порівнює з процесом виведення фігури Геркулеса з неотесаного мармуру [11, s. 426]. Так *темне* пізнання переходить в *ясне* (коли предмет можна відрізнити від інших), *ясне* буває або *сплутаним* (коли окремі ознаки предмета є сплутаними, отже, нерозрізнюваними), або переходить в *чітке* (коли розрізняються окремі ознаки предмета), й залежно від того, настільки чітко, розрізняються окремі ознаки, пізнання переходить на нові ступені, які характеризуються більшою чіткістю.

Межу між нижчою та вищою частинами здатності пізнання Вольф визначає на основі переходу сплутаної ясності у чіткість. Нижча частина здатності пізнання дозволяє отримувати сплутане пізнання [24, § 54], вища частина – забезпечує чітке пізнання [24, § 55].

Нижча частина здатності пізнання складається, згідно з Вольфом, зі здатностей:

Facultas sentiendi (sensus) – здатність відчувати. Вона полягає у *facultas vivendi (visus)* – здатності бачити, *facultas audiendi (auditus)* – здатності чути, *facultas olfaciendi (olfactus)* – здатності нюху, *facultas gustandi (gustus)* – здатності смаку та *facultas tangendi (tactus)* – здатності дотику. Перцепції, отримані через *facultas sentiendi* Вольф називає *sensationes* (німецькою *Empfindungen*) – тобто *відчуттями*.

Facultas imaginandi (imaginatio) – здатність сприйняття чуттєвих речей за їх відсутності. Продуктом *imaginatio* є *imaginationes* або інакше *phantasmata*. Тоді, як *sensationes* є безпосередніми сприйняттями речей органами нашого тіла, то *imaginationes* є уявними образами сприйняття даних речей.

Facultas figendi – здатність вигадувати, а саме, здатність *розділення* *phantasmata* на окремі уявлення та *поєднання* різних *phantasmata* в один уявний образ: «*Facultas phantasmatum divisione ac compositione producenti phantasma rei sensu nunquam perceptae dicitur Facultas figendi*» [24, § 144]. Через *facultas figendi* можуть виникати нові, досі неіснуючі речі, які є як можливими, так і неможливими в реальному світі.

Важливе місце в нижчій частині здатності пізнання посідає *memoria* (пам'ять), якій протиставляється *oblivio* (забування), нездатність пригадувати. Здатність відтворювати та впізнавати вже сприйняте опосередковано через інші речі Вольф називає *reminiscentia* або *recordatio*.

Вища здатність пізнання, згідно з Вольфом, полягає передусім у здатності концентруватися на окремих ознаках певної перцепції, які ми в такий спосіб сприймаємо з більшою ясністю, ніж інші ознаки – *attentio* (увага), а також у здатності послідовно спрямовувати свою увагу від однієї ознаки сприйманої речі

до іншої – *reflexio* (рефлексія), й саме через рефлексію здійснюється перехід від ясного сплутаного пізнання до чіткого [24, § 266–267]. Підсумовує дані здатності *intellectus* (інтелект), який є здатністю репрезентувати речі чітко: «*Facultas res distincte repraesentandi dicitur Intellectus*» [24, § 275]. Інтелект доповнюється через *facultas abstrahendi* – здатність виділяти властиві видові ознаки сприйманої речі, внаслідок чого виникають *notiones* (поняття). Й завершує вищу частину здатності пізнання *ratio* (Vernunft), здатність осягати зв'язок загальних істин, що дає змогу робити умовиводи [24, § 483] (пор. також [23, § 368]: «*das Vermögen den Zusammenhang der Wahrheiten einzusehen heisset Vernunft*»).

Нижча частина здатності пізнання розглядається Вольфом як передступінь до вищої, й відповідно, *сплутана ясність* як передступінь до *чіткості*, яка з'являється, коли в гру вступає вища частина здатності пізнання. З одного боку, Вольф вбачав досконалість людського пізнання в якомога більшій чіткості, а тому вища частина здатності пізнання є в його філософії пріоритетною, про що свідчать вже самі означення *нижча* та *вища*. З іншого боку, нижча частина здатності пізнання постає все ж як така, яку неможливо оминати, зокрема, Ганс Адлер наголошує на тому, що оскільки «чуття є базовою передумовою пізнання», то основна заслуга Вольфа у цьому контексті та, що він зробив проблему місця чуттів у філософії «предметом диференційованого філософського дослідження» [1, s. 20].

3. Баумгартен: *Facultas cognoscitiva inferior et Facultas cognoscitiva superior*

Вольфова схема теорії пізнання була запозичена Баумгартеном, однак із суттєвими змінами: у Баумгартена йдеться вже не про нижчу і вищу *частини* однієї здатності пізнання, а про нижчу і вищу *здатності* пізнання. Ця термінологічна відмінність є насправді віддзеркаленням ґрунтовного переосмислення людського пізнання загалом. Основна ідея Баумгартена полягає в тому, що нижча здатність пізнання (ясне–сплутане пізнання) саме по собі не є сходинкою до вищої здатності пізнання (чіткого пізнання), а володіє властивою лише сплутаному пізнанню особливістю, через яку так звана нижча здатність пізнання сама по собі (не в контексті орієнтації на чіткість) є не підпорядкованою вищій, а паралельною їй (пор. також у Пецольда [14, s. 15]). Межа між нижчою та вищою здатностями пізнання пролягає у Баумгартена – як і у Вольфа – на межі переходу сплутаної ясності в чіткість. Нижча здатність пізнання має справу з ясним–сплутаним пізнанням, вища – з чітким; чітке пізнання Баумгартен називає інтелектуальним або логічним, *ясне–сплутане* – *чуттєвим* або *естетичним* (однозначне розрізнення між *чуттєвим* (нечітким) та *інтелектуальним* (чітким, абстрактним) пізнанням присутнє вже в Баумгартенових «*Meditationes*» 1735 [5, s. § 4]).

Нижчу здатність пізнання Баумгартен окреслює такими здатностями:

Facultas sentiendi (sensus) – здатність відчувати, а саме, репрезентувати собі свій актуальний стан. *Sensus* може бути зовнішній, коли він репрезентує стан мого тіла (*sensus externus*), або внутрішній, коли він репрезентує стан моєї душі (*sensus internus*). Відповідно, *sensatio* (відчуття) є або зовнішнє, або

внутрішнє. До зовнішнього чуття належать *tactus* (дотик), *visus* (зір), *auditus* (слух), *olfactus* (нюх), *gustus* (смак). Але особливо важливим в контексті естетики для Баумгартена є внутрішнє чуття (почуття): «*Wer nur pur Ohr und Auge ist, wird nie ein schöner Geist werden. Das innere Gefühl unterscheidet uns von Tieren*» / «Хто є тільки вухо та око, ніколи не стане красивим духом. Внутрішнє почуття відрізняє нас від тварин» [4, § 29, s. 86].

Facultas imaginandi (phantasia) – здатність осягнення ранише наявних речей; йдеться про репродукування вже колись наявних перцепцій, й Баумгартен стверджує, що немає нічого у фантазії, чого ранише не було у чутті: «*et nihil est in phantasia, quod non ante fuerit in sensu*» [6, § 559].

Perspicacia – проникливість, здатність осягати тотожності та відмінності речей. Вміння помічати тотожності речей Баумгартен називає *ingenium strictius dictum* (Witz in engerer Bedeutung, дотепністю у вузькому значенні), а вміння осягати відмінності речей – *acumen* (гостротою). Власне, гостра дотепність і є проникливістю: «*Acumen ingenium est Perspicacia*» [6, § 573].

Memoria – пам'ять, здатність відтворювати та впізнавати перцепції; пам'ять може бути як чуттєвою, так і інтелектуальною. Подібно Вольфу, Баумгартен розглядає в контексті пам'яті *oblivio* (забування) та *remiscentia* (здатність згадувати опосередковано через інші речі).

Facultas figendi – здатність вигадувати, яка полягає у поєднанні та розділенні *phantasmata*. Баумгартен називає цю здатність також *poetica*. Правилom *facultas figendi* є те, що частини *phantasma* сприймаються як ціле, й це призводить до виникнення *fictiones* або *figmenta*, й у випадку, якщо вони є хибними, то називаються *chimaerae*.

Praevisio – здатність до передбачення, а саме, до репрезентації майбутнього стану світу. Закон передбачення Баумгартен формулює таким чином: якщо *sensatio* та *imaginatio* мають спільну часткову перцепцію, то звідси виникає загальна перцепція про майбутній стан, у якій поєднані різні частини *sensatio* та *imaginatio*, й в такий спосіб «*[e]x praesenti impraegnato per praeteritum nascitur futurum*» [6, § 596], тобто з теперішнього, яке «*завагітніло*» від минулого, виникає майбутнє.

Facultas diiudicandi (iudicium) – здатність судження, яка полягає у здатності сприйняття досконалості та недосконалості речей. Якщо дана здатність зорієнтована на передбачуване, то вона практична, якщо на все інше, то теоретична, а якщо дана здатність ще й виявляє досконалості та недосконалості в тому, що сприймається темним, то Баумгартен називає її *penetrans* (проникливою). Досконалість чи недосконалість речі полягає в тому, наскільки узгоджено сприймаються її окремі ознаки. Сприйняття може бути чітким або нечітким, відповідно, здатність судження може бути або чуттєвою, або інтелектуальною. Чуттєву здатність судження (*iudicium sensitivum*) Баумгартен називає *gustus significatu latiori* – смак у широкому значенні.

Facultas praesagiendi (praesagatio) – здатність очікувати та передчувати й передвіщати. Передчуття (*praesagia*) в широкому значенні можуть бути і чуттєвими, і інтелектуальними; у вузькому значенні – лише чуттєвими.

Facultas characteristic – здатність позначати, а саме поєднувати знак та позначуване в одному уявленні. Поєднання знака і позначуваного Баумгартен називає *nexus significativus* (зв'язок позначення), й такий зв'язок можна пізнавати чітко або нечітко, а відповідно здатність позначати може бути як чуттєвою, так і інтелектуальною. Коли уявлення знака є більшим, ніж уявлення позначуваного, то, згідно з Баумгартеном, йдеться про символічне пізнання; коли ж уявлення позначуваного є більшим, ніж уявлення знака, то пізнання є інтуїтивним.

Вищу здатність пізнання Баумгартен традиційно окреслює через *intellectus* та *ratio*.

Intellectus – як і у Вольфа – означає у Баумгартена здатність до чіткого пізнання [6, § 402], що реалізується через *attentio* (увагу) та *reflexio* (рефлексію), яка в свою чергу тісно пов'язана з *comparatio* (порівнянням). Закон уваги Баумгартен формулює так: те, від чого ми маємо більше ознак, й менше темних ознак, сприймається з більшою ясністю, ніж решта. Законом рефлексії є: те, в чому сприймається менше ясних ознак, осягається темнішим, ніж решта. Відповідно основний законом інтелекту: «*Si comparans a non comparatis abstraho, residuum distincte perceptum*» [6, § 631], тобто коли при порівнянні я абстрабую від непорівнюваного, то те, що залишається, осягається чітко. Уявлення речі (*repraesentatio rei*) за допомогою інтелекту Баумгартен називає *conceptio*.

Ratio – Баумгартен визначає як інтелект, за допомогою якого осягається зв'язок речей [6, § 640]. У випадку, якщо цей зв'язок осягається чітко, то йдеться про власне *ratio*, якщо ж даний зв'язок осягається нечітко, то тут вже йдеться про сукупність здатностей нижчої здатності пізнання, й Баумгартен говорить про *analogon rationis*. Дане поняття Баумгартен запозичує із так званої тваринної психології Вольфа (вперше воно зустрічається 1732 року в § 506 Вольфової «*Psychologia empirica*»), але використовує його в контексті людської здатності чуттєвого пізнання (пор. у: Франке [8, s. 52], Вітте [22, s. 36]).

Легко помітно, що нижча здатність пізнання розроблена у Баумгартена значно детальніше, ніж у Вольфа, причому Баумгартен наділяє свою нижчу здатність пізнання елементами, які у Вольфа є виключно прерогативою вищої частини здатності пізнання. Хоча Баумгартен і відштовхується від філософії Вольфа й значною мірою використовує Вольфову термінологію, він пропонує абсолютно іншу за своєю суттю модель теорії пізнання, у якій вже жодним чином не йдеться про підпорядкування нижчої здатності пізнання вищій, – а йдеться про рівноправність чуттєвої та інтелектуальної здатностей пізнання. Ця базова інтенція Баумгартенової теорії пізнання була повністю втрачена вже в Георга Фрідріха Маєра, який, намагаючись популяризувати естетику Баумгартена, звів її до теорії краси та мистецтва. Так Маєр цілком в дусі Вольфа, й навіть більш загострено, стверджує: «Чуття по праву мусять бути рабами розуму» [12, Bd. 3, s. 176]. Баумгартен же говорить про два рівноцінні способи пізнання, кожний з яких володіє лише йому притаманною особливістю.

4. Conclusio: дві перспективи пізнання

Своєрідність і рівнозначність чуттєвого та інтелектуального пізнання Баумгартен підкреслює введенням –

поряд із розрізненням *сплутаної ясності* (сфера чуттєвої здатності пізнання) та *чіткості* (сфера інтелектуальної здатності пізнання) – понять інтенсивної та екстенсивної ясності. *Інтенсивна ясність* є ясністю максимальної чіткості окремих ознак уявлення, відповідно вона стосується інтелектуального пізнання та зорієнтована на поняттєву чіткість. *Екстенсивна ясність* є ясністю максимальної кількості сплутаних ознак уявлення, відповідно вона стосується чуттєвого пізнання, яке вже спрямоване не на чіткість окремих ознак, а на *цілість* уявлення. За допомогою рефлексії (послідовного зосередження уваги на окремих ознаках речі) інтелектуальне пізнання досягає чіткості окремих ознак, але неминуче втрачає осягнення речі як цілого. Дана теза лаконічно висловлена §560 «*Aesthetica*»: «*Quid enim est abstractio, si iactura non est?*» / «Що є абстракція, якщо не втрата?» Йдеться передусім про втрату цілості уявлення внаслідок вибудовування абстрактного поняття, у якому залишається загальне й втрачається індивідуальне. Словами Петри Бар, «Баумгартен хоче показати, що логічне формування визначення світу завжди імплікує відрізнання інших можливостей» [2, s. 93–94].

В контексті інтелектуального пізнання сплутана ясність є, звісно, нічим іншим як передступенем до чіткості. Однак сутність чуттєвого (естетичного) пізнання як такого цим жодним чином не заторкується, оскільки саме по собі воно має іншу спрямованість. Логічне пізнання передбачає *інтенсивне* збільшення ясності, а естетичне – її *екстенсивне* збільшення. Естетичне пізнання спрямоване на те, що для логічного пізнання є цілком недосяжним – пізнання цілості. Фактично йдеться про дві перспективи пізнання чи сприйняття, кожна з яких не може бути заміненою іншою, й кожна з яких доповнює та розширює іншу. Логічне пізнання приносить чіткість, але воно репрезентує лише абстрактне поняття речі, а не конкретну річ у її цілості. І навпаки, естетичне пізнання, зберігаючи цілісне осягнення, рухається у напрямку збільшення екстенсивної (сплутаної) ясності, й перехід у чіткість означатиме втрату цілісності. Естетика Баумгартена постає таким чином як намагання довершити людське пізнання через вдосконалення чуттєвого пізнання, що доповнювало б логіку як вчення про вдосконалення розумового пізнання. Й у цьому сенсі Баумгартен (в контексті Вольфової термінології) окреслює свою естетику також виразом *gnoseologia inferior*.

Список використаних джерел

1. Adler H. Die Prägnanz des Dunklen: Gnoseologie, Ästhetik, Geschichtsphilosophie bei Johann Gottfried Herder. – Hamburg: Meiner, 1990.
2. Bahr P. Darstellung des Undarstellbaren. Religionstheoretische Studien zum Darstellungsbegriff bei A. G. Baumgarten und I. Kant. – Tübingen: Mohr Siebeck, 2004.
3. Baumgarten A. G. *Aesthetica: lat.–de. = Ästhetik*, 2 Bde. – Übers. und hrsg. von D. Mirbach. – Hamburg: Meiner, 2007 (1750/1758).
4. Baumgarten A. G. *Kollegnachschrift // B. Poppe. Alexander Gottlieb Baumgarten. Seine Bedeutung und Stellung in der Leibniz–Wolffischen Philosophie und seine Beziehungen zu Kant. Nebst Veröffentlichung einer bisher unbekanntenen Handschrift der Ästhetik Baumgartens.* – Borna–Leipzig: Noske, 1907. – S.59–258.
5. Baumgarten A. G. *Meditationes philosophicae de nonnullis ad poema pertinentibus: lat.–dt. = Philosophische Betrachtungen*

über einige Bedingungen des Gedichtes. – Übers. von H. Paetzold. – Hamburg: Meiner, 1983 (1735).

6. Baumgarten A. G. *Metaphysica: lat.–de. = Metaphysik.* – Übers. von G. Gawlick und L. Kreimendahl. – Stuttgart–Bad Cannstatt: Eckhart Holzboog, 2011 (1739).

7. Böhme G. *Ästhetik. Vorlesungen über Ästhetik als allgemeine Wahrnehmungslehre.* – München: Fink, 2001.

8. Franke U. *Kunst als Erkenntnis. Die Rolle der Sinnlichkeit in der Ästhetik des Alexander Gottlieb Baumgarten.* – Wiesbaden: Franz Steiner, 1972.

9. Groß S. W. *Cognitio sensitiva. Ein Versuch über die Ästhetik als Lehre von der Erkenntnis des Menschen.* – Würzburg: Königshausen & Neumann, 2011.

10. Groß S. W. *Felix Aestheticus. Die Ästhetik als Lehre von Menschen.* – Würzburg: Königshausen & Neumann, 2001.

11. Leibniz G. W. *Meditationes de Cognitione, Veritate et Ideis // Leibnitz G. W. Die philosophischen Schriften, Bd. 4.* – Hildesheim–New York: Olms, 1978. – S.422–426.

12. Meier G. F. *Anfangsgründe aller schönen Wissenschaften, 3 Bde.* – Halle: Hemmerde, 1748–1750.

13. Ortland E. *Ästhetik als Wissenschaft der sinnlichen Erkenntnis // Deutsche Zeitschrift für Philosophie.* – 2001. – Nr.2. – S.257–274.

14. Paetzold H. *Ästhetik des deutschen Idealismus.* – Wiesbaden: Franz Steiner, 1983.

15. Schwaiger C. *Alexander Gottlieb Baumgarten – ein intellektuelles Porträt.* – Stuttgart–Bad Cannstatt: Frommann–Holzboog, 2011.

16. Schweizer H. R. *Ästhetik als Philosophie der sinnlichen Erkenntnis. Eine Interpretation der «Aesthetica» A. G. Baumgartens mit teilweiser Wiedergabe des lateinischen Textes und deutscher Übersetzung.* – Basel–Stuttgart: Schwabe, 1973.

17. Schweizer H. R. *Vom ursprünglichen Sinn der Ästhetik.* – Oberwil–Zug: Kugler, 1976.

18. Solms F. *Disciplina aethetica. Zur Frühgeschichte der ästhetischen Theorie bei Baumgarten und Herder.* – Stuttgart: Klett–Cotta, 1990.

19. Welsch W. *Ästhetisches Denken.* – Stuttgart: Reclam, 2010.

20. Welsch W. *Ästhetische Welterfahrung.* – Paderborn: Fink, 2016.

21. Welsch W. *Grenzgänge der Ästhetik.* – Stuttgart: Reclam, 1996.

22. Witte E. *Logik ohne Dornen. Die Rezeption von A. G. Baumgartens Ästhetik im Spannungsfeld von logischem Begriff und ästhetischer Anschauung.* – Zürich–New York: Hildesheim–Olms, 2000.

23. Wolff Ch. *Vernünftige Gedanken von Gott, der Welt und der Seele des Menschen, auch allen Dingen überhaupt.* – Halle im Magdeburgischen, 1741 (1719).

24. Wolff Ch. *Psychologia empirica.* – Francofurti & Lipsiae 1738 (1732).

Pasitschnyk I. Y., PhD in philosophy, assistant of the Department of Theory and History of Culture at Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine, Lviv), pasitschnyk@gmail.com

Aesthetics as «gnoseologia inferior»: the problem of the faculty of knowledge in Wolff and Baumgarten

The paper discusses the problem of aesthetics as an epistemology, namely Baumgarten's origin project of aesthetics. Baumgarten's aesthetics was created as the science of sensitive knowledge and it is not reduced to the theory of beauty and art. It was emerged as a rethinking of Wolff's theory of the lower and the higher parts of faculty of human knowledge. Baumgarten regards the sensitive faculty of knowledge as equal with – and not subordinate to – the intellectual faculty. It is all about two ways of our perception each of which have its own peculiarity and cannot be replaced by another. So Baumgarten says about the lower and the higher faculties – and not about the lower and the higher parts of faculty – of human knowledge. The origin project of aesthetics was conceived as a completion and perfection of the faculty of human knowledge in general. Logic as a science of perfection of intellectual knowledge had to be completed with aesthetics as a science of perfection of sensitive knowledge. And in this sense aesthetics was also named by Baumgarten gnoseologia inferior.

Keywords: Alexander Gottlieb Baumgarten, Christian Wolff, aesthetics, theory of knowledge, sensitive knowledge, extensive clarity, intensive clarity.

* * *